et eralduses säilitada jõudu ning värskena uuesti „ellu ärgata“ siis, kui olukord taas on muutunud soodsamaks vaimule.

Sõja puhkemine Euroopa suurriikide vahel septembris ei olnud eelnenud sündmuste järel enam mitte mingiks üllatuseks, kuid üllatuseks olid Saksa ning Nõukogude Liidu kokkulepe, Eesti ning Nõukogude Liidu vastastikune abistamispakt ja lõpuks sakslaste lahkumine Eestist. Sõda kui niisugune ei oleks tarvitsenud meie ideoloogilistes seisukohavõttudes veel mitte midagi eriliselt muuta, kuid kolm viimast asjaolu tegid ometi vajalikuks seniste ideoloogiliste vaatekohtade revideerimise.

Saksa ning Nõukogude Liidu vastuolu oli senini takistanud ühe või teise kultuurilise mõju tähelepandavamalt tugevat maksvuselepääsu meil ning oli võimaldanud meie kultuurilise välisorientatsiooni suunamist kaugemale läände. Nüüd tuli aga arvestada ühe või teise või isegi mõlema kultuurilise mõju tunduva tõusuga. Paistis nii, et esialgu peeti reaalsemaks saksa mõju tõusu, kuna eriti balti-saksa olluse kaudu saksa kultuuri imbumine meie rahvuskultuuri oli olnud juba niigi küllalt suur. Kuid üllatuslikult arenesid seski suhtes Saksa tagasitõmbumise tõttu asjaolud vastupidiselt sellele, mida esialgu arvati tulevat. Vene väline mõju seevastu kasvas äkki niisama ootamatult ja kutsus hetkeks esile ka tunduvaid ideoloogilisi rahutusi ja käärimisi — eri ringides muidugi eriilmelisi. Avalikku väljendust need siiski kuigi suurel määral ei leidnud, samuti kui kogu meie rahvahinge sügavalt vapustavate Soome-Vene sõjasündmuste puhul. On püütud, nagu seda väl-



Eesti kroonika 1939, lk. 103